

TA'LIM TASHKILOTI STRATEGIYASINING TASHKILiy VA HUQUQIY ASOSLARI

Hoshimov Dilmurodjon Doniyorjon o'g'li

A.Avloniy nomidagi PKRYMO' milliy-tadqiqot instituti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12597948>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Ta'lim tashkiloti strategiyasining tashkiliy va huquqiy asoslarining ahamiyati nazariy jihatlarini haqida va strategik menejmentning ta'lim tizimiga xos xususiyatlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Ta'lim muassasalari Ustavini ishlab chiqish tartibi", Rejalashtirish, Strategik menejment, SWOT tahlili.

ORGANIZATIONAL AND LEGAL BASES OF EDUCATIONAL ORGANIZATION STRATEGY

Abstract. This article talks about the theoretical aspects of the importance of the organizational and legal foundations of the strategy of the educational organization and the characteristics of the strategic management of the educational system.

Key words: Law "On Education", "Procedure for Development of the Charter of Educational Institutions", Planning, Strategic Management, SWOT Analysis.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СТРАТЕГИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические аспекты значения организационно-правовых основ стратегии образовательной организации и особенности стратегического управления образовательной системой.

Ключевые слова: Закон «Об образовании», «Порядок разработки уставов образовательных учреждений», планирование, стратегическое управление, SWOT-анализ.

Ta'lim muassasalari rahbarlari barcha o'qituvchilarni bu me'yoriy hujjatlar mazmunidan xabardor bo'lishlari, ularning ish rejalari, sinfdan tashqari ishlarida dasturulamal tarzida foydalanishini ta'minlash, hukumatning ta'lim tizimini isloh etish va rivojlantirishga oid har bir qarori mohiyatini anglash, undan yuksak davlat hujjati sifatida foydalanish, pedagog vazifasi va ta'lim muassasasi rahbar xodimining ish me'yori, yo'naltiruvchi xususiyatiga oid bandlarni maktab direktori o'zining ish rejasiga kiritishi, uning rahbariyati ostidagi pedagoglar ish rejasida ham bu muhim hujjatning asosiy jihatlarini kiritib ish olib borishini ta'minlashi lozim.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoevning 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmonida 2017 – 2021 yillarda mamlakatimiz taraqqiyotini yanada jadallashtirishga doir ustuvor vazifalar belgilab berildi. Harakatlar strategiyasidagi beshta ustuvor yo'nalishdan to'rtinchisi ijtimoiy sohani rivojlantirishga qaratilgan. Aholi farovonligini ta'minlash, bandlik, salomatlikni muhofaza qilish, uy-joy masalalari qatoridan ta'lim-tarbiya tizimini taraqqiy ettirish masalasi ham o'rin olgan [1].

Farmonga binoan ta'lim va ilm-fan sohasini yanada rivojlantirish borasida kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqildi. Bunda xalq ta'limi tizimida keng islohotlarni amalga oshirish orqali ta'lim-tarbiya sifatini oshirish, yangi maktab binolari barpo etish, rekonstruksiya qilish, kapital ta'mirlash, ularni zamonaviy o'quv-laboratoriya uskunalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va

o'quv-metodik qo'llanmalar bilan to'liq ta'minlash kabi qator masalalar amalga oshirilishi ko'zda tutilgan. Umumiy o'rta ta'lim sifatini tubdan oshirishda qator fanlar, jumladan, chet tillar, matematika, fizika, informatika, kimyo, biologiya fanlarini chuqurlashtirilgan tarzda o'qitishga alohida e'tibor qaratiladi.

Umumiy o'rta ta'limga qo'yilayotgan zamonaviy talablarni hisobga olgan holda umumiy o'rta ta'lim muassasalari faoliyatini tashkil etish to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlarni takomillashtirish, umumiy o'rta ta'limning o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi bilan uzviy aloqadorligini ta'minlash maqsadida 2017 yil 15 martda Vazirlar Mahkamasining 140-son qarori bilan "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risida"gi Nizom tasdiqlandi.

Strategik menejment Ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlari bor, ular quyidagilar bilan belgilanadi:

- Ta'lim sohasi eng innovatsion sohalardan biri bo'lib kelgan va shunday bo'lib, u asosan samaradorlikni belgilaydi innovatsion faoliyat boshqa sohalarda;

- ta'lim tizimi Bu ochiq, moslashuvchan, individuallashtirilgan, ijodiy bilimlarning, insonning butun umri davomida uzluksiz ta'lim olishining global tizimi bo'lib, ta'lim sohasidagi ishlab chiqarish innovatsiyalari (o'qitish va o'qitish texnologiyalari, usullari va usullari) va boshqaruv innovatsiyalari (yangi) birligini ifodalaydi. Ta'lim sohasidagi iqtisodiy mexanizmlar, yangi tashkiliy tuzilmalar, institutsional shakllar);

- ta'lim tizimini rivojlantirishni boshqarish texnologik, pedagogik, tashkiliy innovatsiyalarni joriy etish bo'yicha ta'sirlar tizimini kerakli tendentsiyalarni ta'minlaydigan, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan inqiroz va qarama-qarshiliklarni oldindan ko'ra oladigan va bartaraf etadigan, tizimning yaxlitligini ta'minlaydigan tarzda tashkil etishni nazarda tutadi;

- ta'lim tizimini strategik boshqarish innovatsion xarakterga ega bo'lib, strategik xatarlarni, shu jumladan turli siyosiy hodisalar, kutilmagan davlat qonunlari va qoidalari, ta'lim tizimiga qo'yiladigan ijtimoiy talablar va uning real resurslari o'rtasidagi nomuvofiqlik bilan bog'liq xavflarni boshqarishni o'z ichiga oladi.

Ta'lim tizimini boshqarishni rivojlantirishni o'rganishda strategik paradigmadan foydalanish, bizning fikrimizcha, nafaqat ushbu rivojlanishning etakchi tendentsiyalarini, balki eng muhim tendentsiyalarni ham saralash imkonini beradi[2].

Strategik maqsadlar ta'lim muassasasining missiyasini amalga oshirishga olib keladigan asosiy faoliyatdir. Maqsad missiya bayonotini kengaytiradi va aniqlaydi, qanday sifatli natijalarga (o'zgarishlarga) erishish kerakligini belgilaydi. Maqsadning asosiy maqsadi maktab o'qituvchilarini rag'batlantirish, ularni belgilangan vazifani amalga oshirish zarurligiga ishonirish va ta'lim muassasasining rivojlanish strategiyasiga yo'naltirishdir.

Strategiyani amalga oshirish o'zaro bog'liq ikkita vazifani hal qiladi:

1. Strategiya - bu ta'lim muassasasining sheriklar va raqobatchilar bilan munosabatlarini o'zgartirish vositasi, buning natijasida ta'lim muassasasi raqobatdosh ustunliklarga ega bo'ladi.

2. Ta'lim tizimini boshqarish: ichki o'zgarishlar (majmui moddiytexnikaviy, uslubiy jihozlar muassasalar, tashkiliy tuzilmadagi o'zgarishlar va professional mukammallik uning rahbarlari va xodimlari). Bu sizga tashqi muhitdagi o'zgarishlarga munosib munosabatda bo'lish, ularga moslashish va ulardan o'z maqsadlarida foydalanish imkonini beradi.

Strategiyani ishlab chiqish quyidagi savollarga batafsil javob berishdan boshlanadi:

Bugungi kunda ta'lim tizimi, ta'lim muassasasi va ularning faoliyati qanday?
Bizning xizmatlar va mahsulotlarimiz, vazifalari, ta'lim bozorida o'rni qanday?
Ertaga, 5-10 yildan keyin ular qanday bo'lishi kerak?
Maqsadlarimizga erishish uchun nima qilishimiz kerak?

Usullar Strategiyani ishlab chiqishda ta'lim muassasasi faoliyatining ko'p bosqichli xususiyatini hisobga olish kerak. Korporativ daraja manfaatlarni hisobga olgan holda butun ta'lim muassasasi bilan bog'liq shahar tizimi ta'lim. Assortiment darajasi iste'molchilarning barcha toifalari uchun ta'lim xizmatlarini amalga oshirish bo'yicha faoliyat yo'nalishlarini belgilaydi. Funktsional daraja oldingi darajalarda qo'yilgan vazifalarni hal qilishni ta'minlaydi.

Strategiyani ishlab chiqishda ta'lim tizimi atrofida yuzaga kelgan shart-sharoitlar tahlil qilinadi:

Ta'lim tizimi, ta'lim muassasasi xizmatlariga byudjet va tijorat talabining rivojlanish imkoniyatlari va tendentsiyalari;

Boshqa ta'lim tizimlari, ta'lim muassasalari bilan integratsiya qilish imkoniyatlari;

Ta'limning tashqi ishlab chiquvchilar, mijozlar, vositachilar va xizmatlar iste'molchilari bilan vertikal integratsiyalashuvi imkoniyatlari;

Strategiyani ishlab chiqish strategik maqsadlarga erishish yo'llarini aniqroq aniqlash imkonini beruvchi bir qator tamoyillarga asoslanadi.

Asta-sekin o'sish nazariyasi- ta'lim muassasasi tizimini tashqi muhit sharoitlariga bosqichma-bosqich moslashtirish.

Moslashuvchan yondashuv - joriy sharoitga qarab tezkor o'zgarishlar va rejalashtirish tadbirlari.

Ijodkorlik- Hozirgi va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni hal qilishda oldindan ko'ra bilishga urg'u berish

Strategiyani ishlab chiqishda quyidagilarni hisobga oling:

-Ta'lim tizimi, ta'lim muassasasi faoliyatining barcha sohalarini qamrab olish;

-Tashqi sharoitlar bilan muvofiqlik;

-Resurs imkoniyatlariga muvofiqligi;

-Ta'lim tizimini, ta'lim muassasasini rivojlantirishning uzoq muddatli yo'nalishlari bilan aloqa qilish;

-Ta'lim muassasasi tomonidan qabul qilingan maqsad va vazifalarda ustuvorliklarni hisobga olish;

Ta'lim muassasasining rivojlanish strategiyasi strategik reja shaklida taqdim etilishi mumkin. Strategik reja - bu ta'lim muassasasining raqobatbardoshligini oshirish uchun asosiy narsaga qaratilgan qisqa hujjat. Strategik rejada ma'muriyat va xodimlar, potentsial investorlar, hokimiyat va jamoatchilik uchun kelajakni ko'rishni hisobga olgan holda tezkor qarorlar qabul qilishda yo'l-yo'riq ko'rsatadigan g'oyalar mavjud. Strategik reja boshqa turdagi rejalarni bekor qilmaydi yoki almashtirmaydi, u faqat ta'lim muassasasi uchun eng muhim, ustuvor yo'nalishlarda rivojlanishni belgilaydi. Strategik reja ochiq, davlat-xususiy sheriklik asosida ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi.

Strategik reja ta'lim muassasasini 10 yilgacha rivojlantirishning umumiy yo'nalishini (strategiyasini) belgilaydi. Bu asosiy e'tibor, eng istiqbolli yo'nalishlar, salohiyati, kuchli

tomonlari va tahlili asosida aniqlangan zaif tomonlari ta'lim muassasasi, tashqi dunyo rivojlanishining mumkin bo'lgan stsenariylari[3].

- ta'lim muassasasini hozirgi bosqichda rivojlantirishning asosiy maqsadi; Strategik reja (strategiya) matnini uchta variantda ishlab chiqish tavsiya etiladi:

Asosiy rasmiy versiya;

Tanlangan strategiyaning batafsil asoslarini, shuningdek, rejaning harakatlarini belgilaydigan loyihalar va dasturlarni o'z ichiga olgan to'liq versiya. U asosiy versiyaga ilovalar to'plami sifatida chiqariladi;

Strategiyani ishlab chiqish jarayonida quyidagi asosiy bosqichlar amalga oshiriladi:

Tahlil (davlat diagnostikasi, rivojlanishni belgilovchi tashqi va ichki omillarni o'rganish, SWOT tahlili);

Maqsadni belgilash (asosiy maqsadni, asosiy strategik yo'nalishlarni, maqsadlarni aniqlash va tasdiqlash),

Rejalashtirish (har bir yo'nalishda maqsadlarga erishish uchun shaxsiy strategiyalarni shakllantirish va chora-tadbirlarni tanlash, rejani amalga oshirish uchun javobgarlikni taqsimlash).

Strategik rejani takomillashtirish va takomillashtirish har 3-5 yilda bir marta amalga oshiriladi. Strategiyani amalga oshirishning asosiy vazifasi yuqori strategik salohiyatga ega, tashqi muhitdagi o'zgarishlarga tez moslasha oladigan, uzoq muddatli istiqbolda raqobatbardosh va izchil yuqori natijalarga erishadigan tashkilotni barpo etishdan iborat. Ushbu vazifani amalga oshirish uchun strategiyani amalga oshirish jarayonida ta'lim muassasasi ma'muriyati o'z faoliyatini quyidagi yo'nalishlarga qaratadi:

-Resurslarni faoliyat o'rtasida taqsimlash, bu ayniqsa resurslarning etishmasligi yoki ularning yuqori narxida muhim ahamiyatga ega;

-Strategik qarashlar, missiyalar, maqsadlar va strategik yo'riqnomalarni butun professor-o'qituvchilar tarkibiga etkazish, muvofiqlashtirish va muvofiqlashtirish orqali ierarxiya va funktsional bo'linmalarning barcha darajalarida strategiya elementlarining uzluksizligini ta'minlashni o'z ichiga olgan strategiyani qo'llab-quvvatlash siyosatini yaratish. ta'lim muassasasining barcha rejalari, dasturlari, loyihalari;

-professor-o'qituvchilar tarkibini strategik maqsadlarga, shu jumladan nafaqat moddiy rag'batlantirish usullarini, balki xodimlarni nazorat qilish va ta'sir qilishning ma'muriy usullarini, shuningdek, ma'naviy rag'batlantirish va martaba o'sishini rag'batlantirish choralari rag'batlantirish;

-strategik va taktik rejalarni amalga oshirish jarayonida natijalarga erishganlik uchun javobgarlik darajasini va belgilangan strategik maqsad va vazifalarga erishishdagi hissasini hisobga olgan holda adolatli haq to'lashni ta'minlash;

-Strategiyani amalga oshirishni qo'llab-quvvatlovchi korporativ madaniyatni yaratish, shu jumladan «korporativ ruhni shakllantirish», xodimlarning sodiqligini rivojlantirish, kadrlar almashinuvini kamaytirish, ta'lim muassasasi maqsadlariga muvofiq tashabbuskorlikni oshirish, tashkilot xodimlarini ijtimoiylashtirish;

-Ta'lim muassasasining barcha xodimlarini zarur ma'lumotlar, aloqalar bilan ta'minlash, strategiyani amalga oshirishni boshqarish uchun uslubiy va tashkiliy vositalarni ishlab chiqish;

-Muassasaning uzluksiz rivojlanishi uchun ijobiy tajribalardan foydalanish, jumladan, pedagog kadrlarning uzluksiz malakasini oshirish va malakasini oshirish tizimini yo'lga qo'yish, o'zaro tajriba almashish, tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash, ijodiy muhitni shakllantirish maqsadida doimiy o'quv-amaliy seminarlar tashkil etish; martaba boshqaruvi;

Ta'lim muassasasini boshqarishni tartibga solish tizimining asosiy elementlaridan biri bo'lgan rivojlanish dasturi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Uning tarkibiga quyidagilar kiradi: ta'lim muassasasining ta'lim tizimining holati va o'zgarishiga ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilish; kuchli va zaif tomonlarini, imkoniyatlar va cheklovlarni tahlil qilish; ta'lim muassasasi ta'lim tizimining holatini muammoli tahlil qilish; ta'lim muassasasini rivojlantirish dasturining maqsadlari va kutilayotgan natijalari; maqsadlarga erishish uchun harakatlar; rivojlanish dasturini amalga oshirish bo'yicha reja-jadval; xarajatlar smetasi loyihasi, rejalashtirilgan natijalarga erishish monitoringi. Rivojlanish dasturining maqsadlarini amalga oshirish bo'yicha loyiha faoliyati natijasi umuman ta'lim jarayonida sezilarli o'zgarishlar bo'lishi kerak - bu maqsadlar, tuzilma, texnologiyalar, xodimlar, sharoitlar va boshqalardagi o'zgarishlar.

Shunday qilib, ta'lim muassasasini zamonaviy sharoitlarda rivojlantirish dasturi - bu ta'lim muassasasiga o'z ta'lim faoliyatini ta'lim faoliyati natijalariga qo'yiladigan davlat, mintaqaviy va shahar talablariga muvofiq modernizatsiya qilishga yordam beradigan innovatsion mexanizm. Bizning fikrimizcha, ta'lim muassasasida ikkita hujjat mazmunini ajratishga yana bir bor e'tibor qaratish juda muhim: ta'lim dasturi va rivojlantirish dasturlari. Ta'lim faoliyati mazmuni tartibga solinadi ta'lim dasturi- o'quv faoliyati jarayonida talaba va o'quvchining maqsadlari, mazmuni, texnologiyalari, o'zgarishlari natijalarini belgilaydigan hujjat. Ushbu hujjat mazmunining davlat ta'lim standartiga, asosiy umumiy ta'lim dasturining tuzilishiga qo'yiladigan davlat talablari muvofiqligini litsenziyalash va davlat akkreditatsiyasi ta'lim muassasasi kiradi[4].

Xulosa qilib aytganda, Rivojlanish dasturi ta'lim dasturini amalga oshirishni ta'minlovchi ta'lim muassasasi infratuzilmasidagi o'zgarishlarni tavsiflaydi. Ta'lim dasturi ta'lim maqsadlarining dolzarbligi, mazmunning innovatsionligi, qo'llanilayotgan ta'lim texnologiyalari va o'quv-uslubiy majmualarning zamonaviyligi, ya'ni ta'limning dolzarbligi va zamonaviyligini asoslaydigan barcha jihatlarni ochib berish mumkin. Rivojlanish dasturida ta'lim jarayonini sifat, qulaylik va samaradorlikni oshirish yo'nalishida ta'minlashning huquqiy, tashkiliy, moliyaviy, boshqaruv va moddiy sharoitlarini o'zgartirishga e'tibor qaratish zarur.

REFERENCES

1. Asadov Sh. G'. O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini bilim olish huquqining konstitutsiyaviy asoslari. Nomzod...disertatsiyasi. -Toshkent, 2009
2. Internet manbasi: Xalq Ta'limi Vazirligi rasmiy sayiti, <https://uzedu.uz/oz/Coders>
3. I.Rustambekov. Maqola, "Sohani raqamlashtirish shaffoflikni ta'minlab, byurokraiyaning oldini oladi", Yangi O'zbekiston, fevral soni.
4. Afanasiev V.G. Dastur-maqsadlarni boshqarish; Jamiyatni ilmiy boshqarish; nashr 2 / ed. OK. Naumenko, G.P. Juravleva, V.V. Grigoryev. - M., 1978. - S. 45-87.
5. Mintzberg G., Quinn J.B., Goshals. Strategik jarayon / tarjima. ingliz tilidan. / ed. Yu.N. Kapturevskiy. - SPb., 2001. - 681 p.

6. Nikolaeva A.D. TA'LIMNI BOSHQARISHGA STRATEGIK YONDORISHA // Asosiy tadqiqot. - 2014. - No 8-7. - S. 1667-1671; URL: <http://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=35274> (Kirish 18/03/2020). «Tabiiy tarix akademiyasi» nashriyoti tomonidan chop etilgan jurnallarni e'tiboringizga havola qilamiz.
7. Dyukov, maktabni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqishning nazariy va uslubiy asoslari. [Internet resurs] // <http://pedsovet.org/komponent/>.
8. Ta'lim muassasasini rivojlantirish dasturi [Matn] / to'g'ridan-to'g'ri papka: «Ta'lim menejeri». – M., 2010. – 400 b.
9. “Maktabni boshqarishda innovatsion menejment”. Qo'llanma , . - M.: APKiPPRO, 2008 yil. – 72 b.
10. Svetenko, T. V. «Maktabni boshqarishda innovatsion menejment». Qo'llanma. APKiPPRO, 2008 yil. - 160 s.
11. Ganiyeva, M. (2024). PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR METHODOLOGICAL PREPARATION OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS FOR LOGICAL THINKING. *Science and innovation*, 3(B5), 178-182.